

La campanya de
trangressió de 1952
va suposar el bateig
de foc com a
revolucionari de
Nelson Madela.
Havia nascut la fi de
l'apartheid. Ni els
27 anys que passà a la
presó, fins el 10 de
febrer de 1991,
pogueren aturar el
primer president
negre de Sud-àfrica.

MANDELA, AUTOBIOGRAFIA D'UN HEROI (i II)

EL TEMPS, en el seu anterior número, anticipava la primera part d'un capítol de l'autobiografia de Nelson Mandela ("El llarg camí cap a la llibertat", editat per Feltrinelli). En aquest nou número, us n'ofereim la segona part, on el líder sud-africà conta el seu bateig de foc com a revolucionari: la campanya de transgressió de 1952. A continuació, s'inclou el capítol "Parlant amb l'enemic", on Mandela evoca novament els tractes de 1989-90 amb els dos últims presidents blancs de Sud-àfrica i el seu alliberament el dia 10 de febrer de 1991 abans de convertir-se en el primer president negre.

Poc temps després Yusuf i jo ens trobàvem al costat dels altres cinquanta voluntaris dirigits per Flag Boshielo, que els havien traslladat en cotxe cel·lular des de l'edifici de rajoles roges de Marshall Square, on tenia la seu el comandament de policia. Com a líder del comitè d'acció m'inquietava el fet que els altres s'haurien preguntat què hauria estat de nosaltres, i estava preocupat pensant qui dirigiria la campanya. Però la moral era alta. Mentre ens portaven a la presó, el furgó ressonava per les fortes veus dels voluntaris que havien entonat "Nkosi Sikelel' iAfrika" ("Déu salve l'Àfrica"), el bellíssim himne nacional africà.

Aquella nit, al pati de la caserna, un dels nostres va ser espentat bastant violentament per un guàrdia blanc, va recular per les escales i es va trencar un turmell. Tot seguit vaig protestar al guàrdia pel seu comportament, i ell em va apartar bruscament donant-me una puntada de peu a la canyella. Vam demanar que el ferit rebera les atencions necessàries; novament vam insistir començant a alçar la veu. Més tard ens vam informar que, si ho desitjava, el ferit podria reclamar un metge l'endemà. Tota la nit el vam sentir queixar-se atrapat per un agut patiment.

(...)

Durant els cinc mesos següents 8.500 persones van prendre part en la campanya. Metges, bracers, advocats, professors, estudiants, sacerdots van desobeir i van anar a la presó. Cantaven: "Eh Malan! Obre la porta de la presó, volem entrar-hi!". La campanya es va escampar per tot Wiatersrand, Durban, Port Elizabeth, East London i Ciutat del Cap, i a les petites ciutats de les províncies orientals i occidentals del Cap. La resistència començava a infiltrar-se fins i tot a les zones rurals. Majoritàriament les infraccions no eren greus, i eren castigades amb condemnes de pocs dies, o com pel cap alt de poques setmanes, amb l'opció d'una multa que de tant en tant superava les deu lliures esterlines. La campanya tingué molta publicitat, i els militants de l'ANC van passar de quasi vint mil a cent mil, amb la creixuda més espectacular a la província oriental del Cap, de la qual provenia la meitat de tots els nous membres.

El Govern veia en la campanya una amenaça

a la seguretat i a la política de l'*apartheid*. Considerava la desobediència civil no com una forma de protesta sinó com un crim, i estava preocupat pel consolidament de l'aliança entre africans i indis. L'*apartheid* tenia expressament la finalitat de dividir els grups racials, i nosaltres els demostràvem que diferents grups podien treballar conjuntament. La hipòtesi d'un front unit entre africans i indis, entre moderats i radicals, era per al Govern una veritable espina clavada al costat. Els nacionalistes insistien a afirmar que la campanya havia estat impulsada i guiada pels agitadors comunistes. El ministre de Justícia va anunciar que en poc temps llançaria una legislació que afrontaria adequadament el problema de la desobediència civil; després, en la sessió parlamentària de 1953, amenaçaren amb l'aprovació de la Llei sobre la Seguretat Pública —que autoritzava el Govern a declarar la Llei Marcial i detenir els acusats sense procés previ— i la Llei sobre les Esmenes al Codi Penal, que introduïa per a tot aquell que la violara el càstig corporal.

Comunista per decret. El 30 de juliol, al cim de la campanya de transgressió, quan treballava al gabinet de l'advocat H. M. Basner, on en aquell moment era empleat, la policia va arribar amb una ordre de detenció. L'acusació era de violació de la Llei de Supressió del Comunisme. Al mateix temps, altres líders de la campanya eren arrestats a Johannesburg, Port Elizabeth i Kimberley. Algunes setmanes abans la policia havia realitzat escorcolls a les cases i oficines dels funcionaris de l'ANC i del SAIC de totes les províncies i havia confiscat cartes i documents. Les incursions d'aquest tipus eren una novetat i van constituir un primer assaig de les perquisicions difuses i il·legals que prompte es convertirien en una regla habitual del Govern.

Pel mes de setembre, el meu arrest i el dels meus companys va desembocar en un procés pels enfrontaments que havíem dut a terme. Érem vint-i-un acusats, entre els quals es trobaven els presidents i secretaris generals de l'ANC, del SAIC, de la Lliga Juvenil de l'ANC, i del Congrés Indi dels Transvaal. Entre els vint-i-un que van resultar jutjats pel tribunal de Johannesburg es trobaven el doctor Moroka, Walter Sisulu i J. B. Marks. També hi havia altres líders del moviment indi entre els arrestats: per exemple el doctor Dadoo, Yusuf Cachalia i Ahmed Kathrada.

La nostra aparició al tribunal es va convertir en l'ocasió propícia per a manifestacions polítiques grandioses. Una gran multitud de simpatitzants van caminar al llarg dels carrers de Johannesburg dirigint-se cap al tribunal: eren estudiants blancs de la Universitat de Witwatersrand, antics companys de l'ANC d'Alexandra, xiquets indis de l'escola elemental i mitjana,

gent de totes les edats i races. Mai el tribunal no havia estat envaït d'una multitud semblant. La sala del tribunal era plena de gent i tots plegats cridaven: "Mayibuye Afrika!".

El 2 de desembre vam ser jutjats tots els culpables d'allò que el jutge Rumpf va definir "com a comunisme per decret", per distingir-ho d'allò que, segons ell va dir, era "el significat normal de la paraula comunisme". Prenent com a base la norma de la Llei de Supressió del Comunisme, pràcticament qualsevol que s'oposara d'alguna manera al Govern era considerat comunista -i per tant condemnat- encara que mai haguera pertanyut al partit. El jutge, que era un home equànim i raonable, va dir que, malgrat haver projectat actes que caminaven "cap a la transgressió oberta a qualsevol cosa semblant a l'alta traïció", havia de donar testimoni que constantment havíem demanat als nostres companys que "les accions foren pacífiques i que evitaren la violència en qualsevol de les seues formes". Vam ser condemnats a nou mesos de treballs forçats, però la sentència va ser suspesa per dos anys.

(...)

Abans de la campanya en l'ANC es treballava més amb paraules que amb fets. No disposàvem de funcionaris remunerats, ni personal de cap tipus, i els nostres militants, generalment, es limitaven a subministrar un feble suport a la causa. A conseqüència de la campanya, els nostres afiliats van passar a ser cent mil. El Congrés Nacional Africà en va reeixir transformat en una vertadera organització de massa, amb un gran nombre d'activistes experimentats que havien afrontat policia, tribunals i presons. El fet de ser tancat a la presó no era considerat denigrant. Aquesta va ser una conquesta important, perquè la por de la presó hauria pogut ser un fort entrebanc en la lluita per l'alliberament. D'aleshores ençà, haver estat tancat a la presó es converteix per als militants en un motiu d'orgull.

Transgressió. "Sentia que d'aquella experiència havia nascut un nou combatent per la llibertat."

Combatents per la llibertat.

En realitat la campanya no s'havia desenrotllat mai més enllà de la fase inicial on petits grups de transgressors actuaven principalment a la ciutat. La transgressió en massa, sobretot a les zones rurals, no s'havia realitzat mai. La província oriental del Cap va ser l'única on vam aconseguir el segon estadi, fent emergir un fort moviment de resistència en la campanya. En general teníem escassa penetració a les zones rurals, i aquesta va ser una de-

bilitat històrica del Congrés Nacional Africà. La campanya s'havia ressentit del fet que l'organització no disposava de funcionaris que hagueren seguit tot el desenvolupament des del principi a la fi. Jo li dedicava el major temps possible, però mentrestant havia de treballar també al despatx, i aquesta no és la millor manera de portar endavant una campanya de masses. Tanmateix la bona voluntat encara residia en els nostres seguidors.

Malgrat tot, aquesta experiència em va transmetre una gran sensació de satisfacció: havia posat tota la meua voluntat en una causa justa, havia tingut la força de lluitar per ella i havia aconseguit la victòria. La campanya havia esborrat els dubtes i el sentit d'inferioritat que encara em quedaven; m'havia alliberat de la sensació de sentir-me impotent davant el poder i l'aparent invencibilitat dels blancs i de les seues institucions. Ara els blancs havien tastat la meua força, i jo podia passejar pel carrer com un home, amb el cap ben alt, i mirar qualsevol a la cara amb la dignitat que prové del fet de no haver cedit enfront de l'opressió i la por.

Sentia que d'aquesta experiència havia nascut un nou combatent per la llibertat.

©L'Espresso-EL TEMPS

Traducció: Encarna Pasqual

Jo, alliberador de Sud-àfrica

L'encontre amb Botha. Cara a cara amb De Klerk. Des de la presó, i després d'haver pagat 27 anys de condemna, el líder negre tracta amb el poder blanc. Conquerint la llibertat per a ell i per al poble. Vet aquí, en les seues memòries, una exaltant pàgina de la història.

El dia 4 de juliol de 1989 el general Willemsse va venir a comunicar-me que l'endemà al matí em conduïrien en presència del president Pieter W. Botha. Va definir l'ocasió com una "visita de cortesia" i em va dir que estiguera preparat per a les cinc i mitja. Va puntualitzar que per a l'ocasió caldria que em posara un vestit de jaqueta i corbata. Poc temps després va arribar un sastre, enviat pel general, per prendre'm les mides: al migdia em van proporcionar una vestimenta nova, juntament amb una corbata, una camisa i un parell de sabates. Abans

d'anar-se'n el general va voler saber quin era el meu grup sanguini per si es produïa l'endemà qualsevol incident malaurat.

Per preparar-me l'encontre vaig rellegrir el memoràndum i els nombrosos esborranys que havia escrit; vaig fullejar tots els periòdics i d'altres publicacions per assegurar-me d'estar al corrent de tot. Després de la dimissió de Botha, F. W. de Klerk havia passat a ser el cap del National Party, i deien que no feien lliga. Alguns interpretaven la disponibilitat de Botha a rebre'm com una temptati-

PERE MAYOR

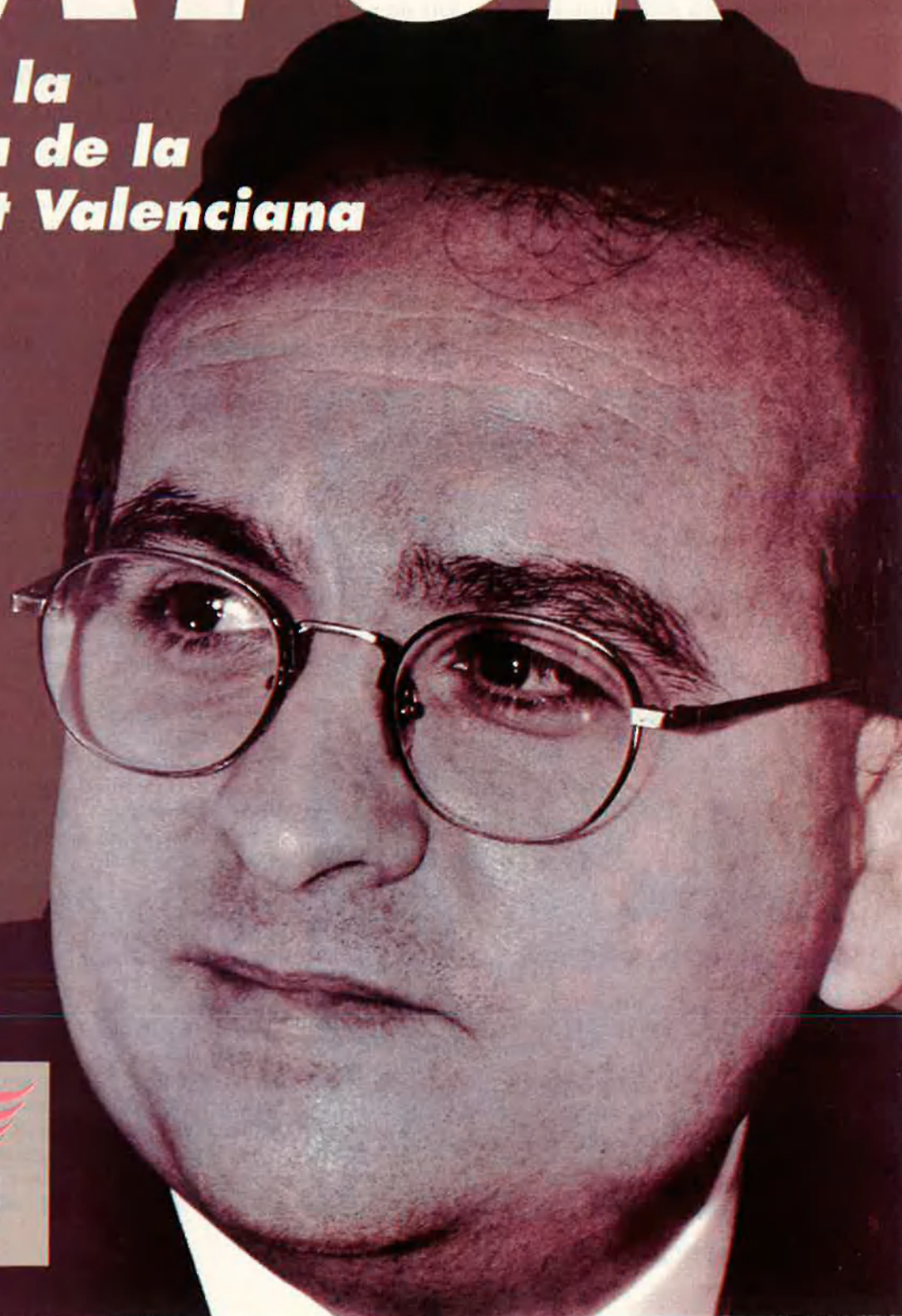
**Candidat a la
Presidència de la
Generalitat Valenciana**

**Radiotelevisió
Valenciana
censura la veu
dels nacionalistes.**

**PSOE, PP, UV, IU,
responsables.**

Hem de parlar

UPV
BLOC NACIONALISTA

va d'anticipar els moviments del rival, però això no em preocupava. Tractava d'imaginar les objeccions que el president em podia fer i les respostes que jo li donaria. Quan un es troba amb un adversari ha d'estar segur de causar-li la impressió volguda.

Estava un poc nerviós pel sol fet de pensar en la idea d'enfrontar-me amb Botha. Li deien "*die Groot Krokodil*", el gran cocodril, i havia sentit qualificacions semblants respecte al seu caràcter irascible. El veia com el típic exemple d'*afrikaaner* al vell estil, rígid i tossut, que no volia discutir amb els dirigents negres però sí imposar-los la seua voluntat. Un atac recent d'apoplexia havia accentuat tots aquests aspectes del seu caràcter. De tota manera vaig decidir que, en el cas que ell assumira una posició autoritària, li hauria de comunicar que no podia acceptar el seu comportament i hauria ajornat l'encontre per a un altre dia.

A les cinc i mitja en punt el comandant Marais, director de la presó, va trucar a la porta de la cel·la. Quan va entrar a l'es-

tança, on jo estava ja esperant-lo, va donar una volta al meu entorn per inspeccionar-me la roba. Després va bellugar el cap enèrgicament.

"No, Mandela, no m'agrada. La corbata no li adiu per res del món". A la presó no tenim moltes oportunitats de posar-nos la corbata, i aquell matí m'havia adonat que no era capaç de lligar-mela. Havia fet un nus sense molts miraments i un poc esperant que ningú no s'hi fixara. El comandant Marais em va descordar el coll de la camisa i després d'haver tret la corbata li va fer un nus doble; posteriorment va retrocedir un pas per admirar el resultat: "Així està molt millor", va comentar.

Els cordons descordats. Des del

Victor Verster ens vam dirigir després cap a la presó de Pollsmoor; vam entrar a la vivenda del general Willemse, on la seua dona ens va servir l'esmorzar; més tard ens n'anàrem, amb un petit seguici, a Tuynhuys, residència oficial del president. Tuynhuys és una pintoresca construcció vuitcentista a l'estil holandès, però aquell dia no vam tenir temps de contemplar-la, perquè vam deixar el cotxe en un garatge subterrani.

L'ascensor ens va portar a la planta baixa, on hi havia una gran avantsala, revestida de fusta, que donava al despatx del president. Mentre esperàvem, Niel Barnard, cap del National Intelligence Service, la CIA Sud-africana, s'adonà que els cordons de les

"UNA NOVA MÀ AL TIMÓ"

De Klerk va manifestar el seu desig d'afavorir un nou ordre després de substituir Botha.

meues sabates no estaven ben cordats i de seguida es va agenollar per nugar-los. Aquest fet em va fer pensar que estàvem molt nerviosos, i la veritat és que res no aconseguia tranquil·litzar-me. Després d'un temps, la porta es va obrir i hi vaig entrar preparat per a tot el que poguera passar.

Des de l'altre costat del seu gran despatx, P. W. Botha es va alçar per venir al meu encontre, calculant molt bé els seus

passos per tal de trobar-nos a mitjan camí. Em va donar la mà amb un ample somriure, i des d'aquell moment, si he de dir la veritat, em va desarmar completament. Durant tot l'encontre va ser cortès, amistós, i fins i tot servicial.

Lluita entre germans. En el moment que ens donàvem la mà vam posar per a una fotografia. Ens van servir el te i tot seguit vam iniciar la conversa. Al principi no semblava que estiguérem compromesos en una aspra discussió política, més aviat feia l'efecte que manteníem un diàleg amable i interessant sobre la història i la cultura sud-africana. Li vaig comentar que havia llegit en una revista un article sobre la revolta dels *afrikaaner* el 1914, quan aquests van ocupar algunes ciutats del Libero Stato, i la meua opinió era que considerava la nostra lluita anàloga a aquesta cèlebre revolta. Per al meus interlocutors la revolta havia estat una baralla entre germans, quan realment la nostra era una lluita que tractava d'assolar el sistema. Vaig afegir que, encara que aquesta podia ser considerada una lluita entre germans, ens diferenciàvem sols pel color de la pell.

L'encontre no va durar ni mitja hora, i va resultar animat i cordial fins al final. Sols va existir un poc de tensió quan jo vaig plantejar la qüestió més important: vaig demanar a Botha que alliberara sense condicions tots els detinguts polítics, incloent-m'hi jo, i Botha va respondre que això no estava a les seues mans.

Vam acordar allò que havíem de dir en el cas que es filtrara la notícia del nostre encontre, i vam establir una vaga declaració: diríem que havíem quedat per prendre un te amb l'esperança de promoure la pacificació del país. Establerta aquesta fórmula, Botha es va alçar per

Jaqueta i corbata. Per a la "visita de cortesia" a Botha vestiren Mandela adequadament.

donar-me la mà, i va dir que, veritablement, havia estat un plaer conèixer-me. Li vaig agrair aquestes paraules i després me'n vaig anar pel mateix lloc que havíem vingut.

Encara que l'encontre no havia marcat cap tomb en les negociacions, representava un moment decisiu en altre sentit. El president Botha havia parlat sovint de la necessitat de travessar el Rubicó, però no ho havia fet mai fins aquell matí a Tuynhys. Ara sentia que no era possible tornar enrere.

Havia transcorregut poc més d'un mes quan, per l'agost de 1989, P. W. Botha va parlar en la televisió nacional per anunciar la seua dimissió com a president. L'endemà, F. W. de Klerk va prestar jurament com a president provisional, i va refermar el seu compromís de dur a terme les reformes i el canvi.

Per nosaltres De Klerk sols era un president més. Quan era secretari del National Party, semblava la quinta essència del funcionari del partit ni més ni menys. Mirant el seu passat no es podia dir que tinguera un esperit de reforma; com a ministre de la Instrucció havia intentat mantenir els estudiants negres fora de la universitat blanca. Però després, quan va passar a ser secretari del National Party, vaig començar a seguir atentament la seua política, a llegir i escoltar els seus discursos, i m'havia semblat entendre que podia representar de veritat un canvi respecte el seu predecessor. No era un ideòleg, sinó un home pragmàtic. El dia de la seua presa de possessió li vaig escriure per demanar-li un encontre.

Vuit companys lliures. En el discurs inaugural, De Klerk va declarar que el seu govern volia aconseguir la pau i estava disposat a parlar amb qualsevol altre grup que estiguera compromès en la mateixa direcció. El seu desig d'afavorir un nou ordre es va demostrar real després de la seua presa de possessió, quan es va organitzar una marxa, guiada pel bisbe Desmond Tutu i pel reverend Allan Boesak, a Ciutat del Cap per protestar contra la brutalitat de la policia. En el temps del president Botha la marxa hauria estat prohibida, els manifestants haurien desafiàt la prohibició i hauria hagut enfrontaments. En canvi el nou president va mantenir la promesa de frenar les restriccions i va autoritzar la marxa, amb la condició que fóra pacífica. Ara hi havia una altra mà al timó.

No obstant, després l'elecció de De Klerk com a president, vaig continuar

Història de Winnie, l'Evita negra

1934. Nomzamo Zanieve Winifred Mandela va nàixer a Bizana, un poble del Transkei.

1957. Coneix Nelson Mandela.

1958. Per l'abril Winnie i Nelson es casen. Pocs mesos després el líder de l'ANC passa a la clandestinitat. L'any 1962 és arrestada.

1969. Winnie, acusada de terrorista, és empresonada per 491 dies.

1975. Torna a la presó i entra en contacte amb el moviment radical "Consciència Negra". Es decanta per la lluita violenta, cosa que la conduirà a la ruptura amb l'ANC i amb el marit.

1977. Comença el seu exili a Brandfort, a l'Orange dels *boers*. Winnie troba confort en l'alcohol desenvolupant allò que molts han definit com una malaltia mental.

1985. Winnie torna a Soweto. Però la vida de luxe que l'envolta fastigueja a la població negra.

1988. El 29 de desembre un grup d'extremistes rapta quatre joves de la parròquia metodista i els condueix a casa de Winnie. Amb l'ajut de la tortura volen fer-los confessar les hipotètiques relacions sexuals amb el reverend. El més jove mor. Winnie és condemnada a sis anys de presó sense fiança. Comencen a ploure-li les acusacions pels homicidis d'alguns dirigents de l'ANC.

1989. L'11 de febrer Mandela ix de Robben Island agafat de la mà de Winnie.

1992. El 13 d'abril Nelson anuncia la seua separació de Winnie encara que el seu "amor continua inalterat". La destrossada vida de la que era considerada com "l'Evita negra", el seu radicalisme polític i les acusacions que pesaven sobre ella van estar a punt de comprometre la política de l'ANC justament en la fase més delicada de les negociacions abans de les eleccions.

1995. El mite de Winnie s'ensorra. El seu apartament és confiscat. Es parla de milions de lliures en contribucions que havien arribat de subscriptors de tot el món i que es quedaven a la seua butxaca. I després quotes d'obres públiques exigides des del seu alt càrrec de vice-ministra. Es la fi del mite?

reunint-me amb la comissió secreta per a les negociacions. A més a més vaig sol·licitar al govern que donara prova de les seues intencions i de la seua bona fe alliberant els meus companys detinguts a les presons de Pollsmoor i Robben Island.

El 10 d'octubre de 1989 el president De Klerk va anunciar que Walter Sisulu i set companys de Robben Island —Raymond Mhlaba, Ahmed Kathrada, Andrew Mlangeni, Elias Motsoaledi, Jeff Mase-mola, Wilton Mkwayi i Oscar Mpetha— serien alliberats. Aquell mateix matí vaig rebre la visita de Walter, Kathy, Ray i Andrew, que estaven encara a Pollsmoo-

er, i quan ens vam acomiadar va haver un moment de gran emoció, encara que se sabia que el meu alliberament no trigaria molt. Cinc dies després van ser alliberats de la presó de Johannesburg; aquesta decisió va trobar una gran aprovació tant a l'interior del país com a l'exterior, i per la qual expresse la meua estima cap al president De Klerk.

Però la gratitud era un sentiment fràgil si es compara amb la indescriptible joia que significava l'alliberament de Walter i dels altres companys. Era el dia que tant havíem somiat i pel qual ens havíem batut en tots aquests anys. El president De Klerk havia mantingut la promesa i els

Personatges i sigles d'una pàgina d'història

Congrés Nacional Africà (African National Congress). Fundat el 1912, l'ANC és l'organització política dels negres de Sud-àfrica. Inicialment estava guiada per la petita burgesia negra ciutadana, però a l'endemà de les lleis que va instaurar el règim dur de l'*apartheid*, quan el National Party puja al poder en 1948, organitza una revolta política i es converteix en una organització de massa. Com a tal, l'ANC guanya les primeres eleccions lliures de Sud-àfrica a l'abril de 1994.

Congrés Indi Sud-africà (South African Indian Congress). El SAIC és l'organització política dels immigrants indis de Sud-àfrica. S'alia amb l'ANC a partir de 1950, participa en la campanya de transgressió i amb l'ANC forma el Congrés del Poble al març de 1954.

Congrés Indi de Natal (Natal Indian Congress). El NIC és l'organització política dels indis residents a Natal. En un principi, seguint la inspiració de Gandhi, adopta una línia de resistència passiva, però és obligat successivament a abandonar-la.

Walter Sisulu. Nascut el 1912, és considerat, juntament amb Mandela, el líder més autoritzat de l'ANC, del qual va arribar a ser secretari general el 1949. El 1952 és arrestat per primera vegada al costat de Mandela i d'altres líders de l'ANC i és processat amb l'acusació de "comunista". Arrestat novament el 1963 és traslladat a la presó de Robben Island, de la qual ix el 10 d'octubre de 1989.

Albert Luthuli. Cap zulu, és elegit president de l'ANC el 1952. Conjuga l'activisme anti-*apartheid* amb la fe catòlica i la fidelitat a les tradicions zulus, i passa a ser el símbol internacional de l'opressió negra a Sud-àfrica. Tant és així que el 1960 l'Acadèmia de Suècia li concedeix el premi Nobel de la Pau. Mor al juliol de 1967 arrossegat per un tren.

Oliver Tambo. Originari de Transkei, en 1943 funda amb Mandela i altres companys la Lliga Juvenil de l'ANC. Perseguit, deixa Sud-àfrica el 1960 i esdevé el coordinador a l'exterior del suport internacional en la lluita contra l'*apartheid*. Torna a Johannesburg el 1960. Mor a l'abril de 1993 després d'una llarga malaltia.

Raymond Mhlaba. Activista de l'ANC a Port Elizabeth, la matinada del 26 de juny de 1952 —inici de la campanya de transgressió— encapçala els militants negres a l'estació ferroviària de la ciutat reservada als blancs i és arrestat. Company de presó de Mandela a Robben Island, és alliberat el 10 d'octubre de 1989.

Chalia Yusuf. Líder de l'ANC, es troba entre els dirigents de la campanya de transgressió organitzada el 26 de juny de 1952. És arrestat el 30 de juliol i processat al setembre.

meus companys, lliures sense condicions, podrien parlar en nom de l'ANC. Aquest fet va demostrar que la nostra organització ja no era considerada com una colla de bandolers, i premiava la nostra llarga lluita i la ferma adhesió als nostres principis.

El president De Klerk després va començar a desmantellar sistemàticament molts elements que constituïen l'edifici de l'*apartheid*: va obrir les platges sud-africanes als ciutadans de totes les races i va anunciar que prompte seria abolida

la llei de la separació dels llocs públics de divertiment. Fins l'any 1953 aquesta llei aprovava l'anomenat "petit *apartheid*" amb la segregació racial de parcs, teatres, restaurants, autobusos, biblioteques, oficines i d'altres llocs públics. A més, pel novembre va anunciar la dissolució del National Security Management System, una estructura secreta formada sota el govern de Botha.

L'encontre clau. Al principi de desembre em van informar que s'havia fi-

xat per al dia 12 d'aquest mateix mes un encontre amb el president De Klerk. Amb l'assessorament d'alguns companys vaig escriure una carta a De Klerk, que no era molt diferent a aquella que havia enviat feia algun temps a P. W. Botha, a propòsit del tracte entre el Govern i l'ANC. Advertia el nou president que el conflicte en curs estava assecant la saba vital de Sud-àfrica i que el diàleg era l'única solució. Afirmava que el Congrés Nacional Africà no hauria acceptat cap condicionament als futurs encontres, sobretot aquell que demanava el Govern: la suspensió de la lluita armada. Si el Govern volia un "compromís sincer per la pau", la nostra disponibilitat per a la negociació era el millor testimoni.

En la carta també deia a De Klerk que en el seu discurs m'havia impressionat favorablement el camí que havia obert cap a la reconciliació, i que les seues paraules havien alimentat l'esperança de milions de persones a tot el món pel que fa al naixement d'una nova Sud-àfrica. El primer pas en el camí de la reconciliació havia de ser l'enderrocament de l'*apartheid* i la cancel·lació de totes les mesures que s'havien adoptat per imposar-lo.

Una altra objecció que li vaig transmetre era que l'esperit del discurs encara no havia trobat confirmació en els últims temps i que la política governativa era considerada per molts com un perllongament de l'*apartheid* amb altres mitjans. Lamentava que el Govern dedicara molt de temps als encontres amb els líders de la reserva negra i amb d'altres personatges cooptats del règim, que la gran majoria dels sud-africanos negres desconeixia i considerava agents d'un passat opressiu. Vaig ratificar la proposta que articulava els encontres en dues fases i vaig reiterar la meua adhesió plena als principis enunciats per l'ANC en la declaració de 1989, on s'atribuïa al Govern la responsabilitat d'obstaculitzar els nostres postulats. Els requeriments comprenien la posada en llibertat de tots els detinguts polítics, la supressió d'impostos a organitzacions i persones, la fi de l'estat d'emergència i allunyament de l'exèrcit de les *township*. Tots dos havíem de tenir present que un compromís recíproc perquè cessara l'hostilitat havia de ser el primer punt en l'ordre del dia, i sense aquesta base no es podia dur a terme cap negociació. La carta va ser lliurada al president De Klerk el primer dia de l'encontre.

De Klerk m'escolta. El dia 13 de desembre al matí vaig ser conduït novament a Tuynhuys. Vaig trobar De Klerk a la mateixa habitació on no feia molt de temps havia pres el te amb el seu predecessor. Em vaig congratular amb De Klerk pel seu nomenament i li vaig expressar la meua esperança de poder establir amb ell una col·laboració efectiva. De Klerk em va respondre amb les mateixes intencions. Recorde que des del principi De Klerk escoltava atentament tot allò que jo deia, i la veritat és que aquest fet era una novetat perquè generalment els representants del National Party escoltaven sols allò que volien sentir en la discussió amb els dirigents negres.

Una de les qüestions que vaig afrontar aquell dia va ser el pla quinquennal recentment aprovat pel National Party, que preveia el concepte dels "drets de grup", segons el qual, cap grup racial o ètnic no podia tenir el predomini sobre els altres. Encara que la idea dels "drets de grup" pretenia ser un instrument per tal de protegir la llibertat de les minories en una nova Sud-àfrica, en realitat era una mesura més per mantenir la supremacia dels blancs, i li vaig fer present a De Klerk que aquest punt era inacceptable per a l'ANC.

Ell va afegir que no tenia interès a mantenir aquest concepte, perquè donava la impressió que el nou govern volguera modernitzar l'*apartheid* sense abolir-lo, i això hauria danyat la imatge del president i del seu partit als ulls de les forces progressistes del país i del món. Un sistema opressiu, va dir, no podia ser reformat, sinó que havia de ser abolit completament. Aquell dia em vaig adonar que De Klerk no reaccionava amb molta agilitat però sí que escoltava allò que els altres deien, encara que sense entrar en els detalls. "Ha d'entendre -va dir- que el meu objectiu no és diferent del seu. En el seu memoràndum a P. W. Botha, vostè escrivia que l'ANC i el Govern havien de cooperar per afrontar els temors dels blancs respecte al domini dels negres, i la idea dels drets de grup està precisament pensada per tranquil·litzar-los". La seua argumentació em va semblar creïble, però

Mandela parafraseja Thatcher [sobre Gorbatxov]: "El senyor De Klerk era un home amb qui es podien mantenir negociacions."

de tota manera vaig objectar que els drets de grup contribuïen més a alimentar els temors dels negres que a dissipar-los. Pel que fa a aquest punt De Klerk va respondre: "Aleshores significa que haurem de modificar la proposta".

Després vaig plantejar la qüestió del meu alliberament, declarant que s'equivocaven completament si pensaven que m'hauria acontentat sols amb el fet de ser alliberat. Li vaig comentar que, si el dia que eixira fora em trobava amb les mateixes condicions que quan vaig ser arrestat, la veritat és que començaria a fer les mateixes coses que m'havien costat la presó. Vaig subratllar la necessitat de revocar la supressió de l'ANC i de totes les altres organitzacions polítiques, de posar fi a l'estat d'emergència, d'alliberar tots els detinguts polítics i d'autoritzar la repatriació dels exiliats. Si l'ANC estiguera encara prohibit, vaig afegir, a penes hauria eixit de la presó hauria tornat a treballar per a una organització il·legal, "i aleshores -vaig concloure- hauríeu d'arrestar-me de nou a penes haguera travessat les reixes de la presó".

Set dies més. De Klerk també va escoltar aquest argument atentament. Va dir que havia pres en consideració cada cosa que li havia dit,

però que de moment no podia fer promeses. L'encontre era solament una primera aproximació i ja sabia que aquell dia no es resoldria res. Però va ser molt útil, perquè em va permetre recollir les mesures del president De Klerk, com feia a Robben Island amb els nous comandants de la presó, i vaig poder contar als companys de Lusaka que el nou president era realment diferent. "El senyor De Klerk -vaig escriure, parafrasejant les paraules de la senyora Margaret Thatcher sobre Mikhaïl Gorbatxov- era un home amb qui es podien mantenir negociacions."

El 2 de febrer de 1990 F. W. de Klerk, pronunciant davant el Parlament el tradicional discurs inaugural, va llançar les bases d'un canvi que fins ara cap altre cap de l'estat sud-africà havia intentat: s'adoptaven disposicions adreçades a eliminar l'*apartheid* i a engegar un procés autènticament democràtic. En aquesta ocasió, per primera vegada, el president De Klerk va anunciar clamorosament la revocació de la supressió de l'ANC, del Pan African Congress, del Partit Comunista i de trenta-una organitzacions més declarades il·legals, l'alliberament de tots els presoners polítics detinguts per accions no violentes, la suspensió de la pena capital i l'abolició d'algunes restriccions imposades per l'estat d'emergència. "El moment del diàleg ha arribat", va declarar.

Va ser un moment memorable: amb un únic acte radical De Klerk normalitzava la situació a Sud-àfrica. Per nosaltres el món canviava completament d'un dia per

ALLIBERAMENT CONTROLAT?

Mandela va dir a De Klerk: "El dia que seré lliure, sabré quines coses són millor per a mi."

l'altre: després de quaranta anys de persecucions i prohibicions, l'ANC tornava a ser una organització legal, i ningú no podia ser arrestat pel fet de ser-ne militant, o portar els colors verd, groc i negre, o simplement per pronunciar-ne el nom. Per primera vegada des de feia quasi trenta anys les meues fotografies i les meues declaracions, com també totes les dels meus companys, podien ser publicades lliurement

als periòdics sud-africans. La comunitat internacional va aplaudir l'acció coratjosa de De Klerk. Ens alegràvem per les bones notícies, però de tota manera l'ANC no estava satisfet, ja que el president De Klerk encara no havia revocat completament l'estat d'emergència ni havia allunyat l'exèrcit dels guetos.

El 9 de febrer, set dies després del discurs del president davant el Parlament, em van informar que seria conduït de nou a Tuynhuys. Hi vaig arribar a les sis del matí, i De Klerk em va rebre amb un gran somriure; després d'haver-me donat la mà, em va comunicar que l'endemà seria alliberat. Encara que la premsa sud-africana i internacional ja havia anat anunciant durant tota la setmana que la meua llibertat era imminent, la notícia em va agafar per sorpresa perquè no imaginava que aquell fóra el motiu de l'encontre.

Em trobava íntimament desolat: d'una banda, desitjava ardentment eixir de la presó el més prompte possible, i d'altra banda, sabia que hauria estat molt més prudent avisar-me amb una mica de temps. Li vaig agrair al president De Klerk la decisió d'alliberar-me, però li vaig dir que, a risc de semblar ingrati, preferia que em fóra atorgada una setmana de temps per permetre a la meua família i a la meua organització preparar-se. Si haguera eixit a l'endemà mateix hauria estat el caos; vaig demanar a De Klerk ser alliberat la setmana següent. Després d'haver esperat vint-i-set anys, podia esperar set dies més.

La meua reposta va agafar per sorpresa De Klerk, i en comptes de respondre'm va continuar explicant-me el programa de l'alliberament. Em va dir que el Govern s'ocuparia de traslladar-me en avió a Johannesburg, on quedaria oficialment

ADÉU A LA PRESÓ

“Encara que la premsa ja havia anunciat la meua llibertat imminent, la notícia m'agafà per sorpresa.”

en llibertat. El vaig interrompre dient-li que aquesta idea em contrariava molt, perquè el meu desig era eixir de les reixes del Victor Verster, després d'haver manifestat el meu agraïment a totes aquelles persones que s'havien preocupat per mi; a més volia saludar la població de Ciutat del Cap, que era la meua ciutat des de feia quasi trenta anys. Després tornaria a Johannesburg, però quan ho haguera decidit jo, no quan volguera el Govern. “El dia que siga lliure –li vaig dir–, sabré quines coses són millor per a mi”.

Whisky? Molt fort. El president De Klerk continuava desconcertat, però aquesta vegada les meues objeccions el van fer reaccionar, i després d'excusarse, va eixir del despatx per poder consultar-ho amb els altres. Va tornar al cap de deu segons amb una expressió no gaire agradable i va dir: “Senyor Mandela, és massa tard per canviar el programa”. Vaig tornar a repetir que no podia acceptar-ho amb aquestes condicions, ja que volia ser alliberat a la setmana següent, i no a Johannesburg, sinó a la presó Vic-

tor Verster. En aquell moment de tensió ningú dels dos es va adonar de la paradoxa que hi havia implícita en aquesta situació, on el detingut no volia ser alliberat i el carceller insistia a alliberar-lo.

De Klerk novament es va excusar i va eixir del despatx. Després de deu minuts va tornar per proposar-me un nou compromís: seria alliberat del Victor Verster, però l'alliberament no podia ser ajornat, perquè havia estat ja anunciat a la premsa estrangera i el Govern no considerava oportú desmentir aquesta declaració. Davant aquest estat de coses vaig entendre que no podia exigir més. A la fi vaig acceptar el compromís, i el president De Klerk va omplir dos gots de whisky per brindar. Vaig aixecar el got, però vaig simular beure ja que el whisky era molt fort per a mi. Després vaig tornar a la cel·la poc abans de mitjanit, i vaig informar immediatament els meus companys de Ciutat de Cap que seria lliure l'endemà. A més vaig aconseguir enviar un missatge a Winnie i telefonar a Walter a Johannesburg: tots dos arribarien amb avió l'endemà. Aquella nit alguns militants de l'ANC, que havien constituït un comitè de rebuda nacional, van venir a la cel·la per preparar un declaració que havia de llegir l'endemà. Se'n van anar a primeres hores del matí, i, malgrat l'excitació, no vaig tardar a adormir-me. ©L'Espresso-EL TEMPS Traducció: Encarna Pasqual

ARXIU

Mandela i Winnie. La radicalitat de l'esposa de l'ara president sud-africà va arribar a fer perillar els acords entre l'ANC i De Klerk.